

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/3 (6) - 2026

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> БАЙСТВО В РУССКОМ ТУРКЕСТАНЕ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	9-14
<i>Мамасайдов Лutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASIDAGI ISLOHOTLARNING YANGI BOSQICHI	15-19
<i>Aminov Hamidulloh Abdirahimovich</i> “TURKISTON ULAMOSI” ASARIDAGI TARIXCHI OLIMLAR	20-24
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> MADANIY MEROSNI MUHOFAZA QILISHDA YUNESKO KONVENSIYALARNING AHAMIYATI	25-28
<i>Mamarajabova Nilufar</i> ASTRONOMIYA VA MATEMATIKA SOHASIDA SAMARQANDLIK OLIMLARNING O'RNI (IX-XII ASRLAR)	29-33

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Кузубоев Бехзод Хамидович</i> ОЦЕНКА ДИНАМИЧЕСКОЙ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГИЕЙ, ВЫБРОСАМИ CO ₂ И ЭКОНОМИЧЕСКИМ РОСТОМ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ TVP-VAR.....	34-40
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Toshboboyev Maksud Jalilovich</i> SUN'YIY VA TABIIY INTELLEKT DIALEKTIKASINING GLOBAL XAVFSIZLIK, MEHNAT BOZORI, TA'LIM VA MADANIYAT SOHALARIDA MOHIYATI	41-46
<i>Yorqulov Hakimbek Otaqulovich</i> MILLIY INTELLEKTUAL SALOHİYATNI RIVOJLANTIRISHDA QADRIYATLAR OMILI.....	47-52
<i>Xolnazarov Ismatillo Sohibovich</i> FAZL AL-HAQ XAYRABODIYNING “HADIYYAT AL-SA'IDIYYA” ASARIDA BORLIQ TA'LIMOTI VA UNING IJTIMOYIY-AXLOQIY AHAMIYATI.....	53-58
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> ABU ABDULLOH MUHAMMAD IBN ALI HAKIM TERMIZIYNING “MA'RIFATUL ASROR” ASARIDA BILISH FALSAFASI VA GNOSEOLOGIK QARASHLAR TAHLILI	59-62
<i>Azimova Charos Azamatovna</i> FALSAFIY-DINIY G'OYALARNING YOSHLAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI	63-68
<i>Rajabov Alisher Shavkatovich</i> SA'DIDDIN HAMAVIYNING TAJALLI VA HIJOB HAQIDAGI QARASHLARINING “VAHDAT UL VUJUD” G'OYALARI BILAN BOG'LIQLIGI	69-73
<i>Boymurodov Ilxombek Xayitmurodovich</i> VIRTUAL JAMOALAR VA RAQAMLI IDENTIFIKATSIYALASH JARAYONLARINING FALSAFIY TAHLILI	74-78

<i>Yakubov Azimjon Akmalovich</i> ABU SA'D ABDULMALIK IBN MUHAMMAD AL-XARGUSHIY AN-NISHOPURIY TA'LIMOTIDA NAFS MASALASI.....	79-83
<i>Ashurova Mahbuba Axtamovna</i> MUZEYLAR FAOLIYATINI TADQIQ ETISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY HAMDA METODOLOGIK MASALALARI	84-88
<i>Mamadaliyev Husanboy Yigitali o'g'li</i> MAHALLA RIVOJLANISHINING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI ROLI.....	89-92

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Narzikulova Rayhona</i> HUMOUR AS COGNITIVE–PRAGMATIC SCRIPT OPPOSITION: AN INTEGRATIVE LINGUISTIC MODEL.....	93-98
<i>Hasanova Gulhida Abdulaziz qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA HARAKAT FE'LLAR MUAMMOSI	99-108
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDAGI AYRIM ARABCHA IZOFALI BIRIKMALARNING LEKSIKALIZATSIYASI	109-114
<i>Asqarova Zulayxo Yangiboyevna</i> XORAZM TARIXNAVISLIGIDA “TO'YNOMA” AN'ANASI: SHAKLLANISHI VA KOMPOZITSION TUZILISHI	115-120

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Shagilova Gulxatisha Koptleuovna</i> SOG'LIQNI SAQLASH TUSHUNCHASINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAZMUNI.....	121-125
<i>Komilov Lazizjon Zokirjon o'g'li</i> O'QOTAR QUROLNI QO'LLASH HUQUQIDA ZARARNI MINIMIZATSIYA QILISH BO'YICHA KOREYA AMALIYOTI.....	126-133
<i>Uzbekova Dilshoda Tulkinovna</i> DAVLAT XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH — KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	134-137
<i>Suyunova Iroda</i> APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LAWMAKING AND PRIVATE LAW....	138-146
<i>Максудов Хушнур Хуршедович</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗАКОНОВ ОРГАНАМИ СЛЕДСТВИЯ В БОРЬБЕ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ.....	147-153
<i>Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna</i> SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQ TIZIMIDA QO'LLANILISHIGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR.....	154-158
<i>Ochilov Aziz Ismatovich</i> MA'MURIY-HUQUQIY NIZO VA OMMAVIY-HUQUQIY NIZOLARNING O'ZARO NISBATINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI	159-167

<i>Temirov Madrahim O'lmas o'g'li</i> BOJXONA SOHASIDA SODIR ETILGAN JINOYATLAR YUZASIDAN OLIB QO'YILGAN TOVAR MODDIY BOYLIKLARINING KEYINGI HUQUQIY MAQOMINI BELGILASHDAGI AYRIM MASALALAR VA ULARNING YECHIMLARI.....	168-171
<i>Mashrabov Madorbek</i> AVTOMOBIL YO'LLARINING OMMAVIY MULK SIFATIDA MA'MURIY-HUQUQIY TABIATI.....	172-177
<i>Abdugaffarov Davronbek Dilshod ugli</i> CHOICE OF LAW FOR INTERNATIONAL COMMERCIAL AGENCY AGREEMENTS: BALANCING PARTY AUTONOMY AND AGENT PROTECTION.....	178-183
<i>Kabilov Sardor Asrolovich, Mirzayev Faxritdin Ziyatovich</i> JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH VA UNING IJTIMOIIY ZARURATI MASALALARI	184-189
<i>Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли</i> ФОРМЫ СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА.....	190-195
<i>Shermatova Gulruh Akmalovna</i> MAISHIY JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI	196-201
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Qurbonova Dilafroz Toshturdiyevna</i> TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSI ASOSIDA TALABA-QIZLARNING AXLOQIY QADRIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI VA MOHIYATI.....	202-205
<i>Tirkasheva Go'zal Baxramovna</i> XALQ OG'ZAKI IJODI – MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRUVCHI KOMPLEKS PEDAGOGIK MEKANIZM SIFATIDA	206-213
<i>Ismatov Dilmurod Elmurod o'g'li</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING AXBOROT-PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI VA BOSQICHLARI	214-219
<i>Гулбоева Шохиста Исमत кизи</i> САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ФОРМИРОВАНИЯ ИНЖЕНЕРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	220-224
<i>Qudratov Shahzod Nasim o'g'li</i> RAQAMLI TA'LIM EKOTIZIMINING MOHIYATI VA PEDAGOGIK IMKONIYATLARI.....	225-231
<i>Muhammadiyev Lochin G'ayratovich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TARIX O'QITISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING SAMARADORLIGINI ANIQLASH	232-235
<i>Abraeva Rukhsora Shuhratovna</i> USING CORPUS-BASED TOOLS TO ENHANCE GRAMMAR INSTRUCTION FOR MULTILEVEL EXAM TAKERS.....	236-242
<i>Konisbaeva Amina Jenisbaevna</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA A2 DARAJADAGI O'QUVCHILARDA UCHRAYDIGAN TIL TO'SIQLARINING DIDAKTIK OMILLARI.....	243-248

Received: 01 March 2026

Accepted: 15 March 2026

Published: 31 March 2026

Article / Original Paper

FOLKLORE AS A COMPLEX PEDAGOGICAL MECHANISM FOR FORMING NATIONAL AND GENERAL CULTURAL COMPETENCES

Tirkasheva Guzal Bahramovna

Independent researcher at Chirchik State Pedagogical University

Abstract. This article examines the role of folklore in the moral and spiritual education of students from pedagogical and cultural perspectives. In the context of globalization, the formation of national identity, cultural self-awareness, and moral values among the younger generation has become increasingly important. The educational potential of folklore genres such as fairy tales, epics, proverbs, legends, and narratives is analyzed based on pedagogical, sociological, and cultural theories. The study proposes an integrative pedagogical model for incorporating folklore into the educational process, including axiological, content-didactic, methodological-technological, and diagnostic components. Methodological recommendations for integrating folklore materials into modern educational practices using information and communication technologies are also presented.

Keywords: folklore, oral folk creativity, moral education, national values, pedagogical integration, competency-based approach, student upbringing.

XALQ OG'ZAKI IJODI – MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRUVCHI KOMPLEKS PEDAGOGIK MEXANIZM SIFATIDA

Tirkasheva Go'zal Baxramovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada xalq og'zaki ijodining o'quvchilar ma'naviy-axloqiy tarbiyasidagi o'rni pedagogik va madaniy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Globallashuv jarayonlari sharoitida yosh avlodda milliy identifikatsiya, madaniy o'zlik va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda folklorning ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqotda ertak, doston, maqol, matal, afsona kabi folklor janrlarining tarbiyaviy imkoniyatlari pedagogika, sotsiologiya va madaniyatshunoslik nazariyalari asosida yoritiladi. Shuningdek, folklor asosidagi integrativ pedagogik modelning aksiologik, mazmuniy-didaktik, metodik-texnologik hamda diagnostik komponentlari tavsiflanadi. Maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalari yordamida folklor materiallarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: xalq og'zaki ijodi, folklor, ma'naviy-axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar, pedagogik integratsiya, kompetensiyaviy yondashuv, o'quvchilar tarbiyasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI3Y2026N35>

Kirish. Zamonaviy dunyoning bugungi ma'naviy-siyosiy vaziyati fonida o'sib kelayotgan yosh avlod qalbida milliy urf-odat va an'analarga hurmat va sadoqat, milliy qadriyatlarga vorislik hamda Ona Vatanga cheksiz muhabbat va unga sodiqlik tuyg'ularini shakllantirish har qachongidan ham muhim va zaruriy milliy-ma'naviy ehtiyoj sifatida kun tartibiga chiqmoqda. Globallashuv jarayonlari chuqurlashib borayotgan, raqamli texnologiya va sun'iy intellekt jadal rivojlanayotgan hamda siyosiy-mafkuraviy tahdidlar ortib borayotgan bugungi zamonaviy jamiyatda yosh avlodning ma'naviy-axloqiy barqarorligini ta'minlash, ularda milliy mentalitet

va madaniy o'zlikni shakllantirish pedagogika fanining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Bugungi ijtimoiy-madaniy transformatsiyalar sharoitida endilikda milliy ta'lim tizimi nafaqat bilim berish, balki milliy qadriyatlar uzviyligi va uzluksizligini muntazam va barqaror ta'minlash, umuminsoniy qadriyatlar bilan bir qatorda milliy-ma'naviy merosni avlodlardan avlodga beqam-u ko'st yetkazish funksiyasini ham bajarishi lozim. Bu jarayonda asrlar davomida shakllanib kelgan xalqimizning yuksak ma'naviy-tarbiyaviy qadriyatlar tizimi hamda noyob badiiy merosi hisoblangan xalq og'zaki ijodi o'quvchilar tarbiyasining milliy-ma'naviy manbai sifatida alohida ilmiy-pedagogik ahamiyat kasb etadi. Chunki folklor nafaqat estetik hodisa, balki xalqning tarixiy xotirasi, axloqiy me'yorlari, ideal obrazlari va ijtimoiy tajribasini o'zida mujassamlashtirgan madaniy-kognitiv tizimdir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Pedagogika ilmi tarixida yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiya muammosi doimiy ravishda dolzarb bo'lib kelgan. Atoqli pedagog K.D. Ushinskiy tarbiyaning milliy asosga tayanishi zarurligini ta'kidlab, "xalqning o'z ruhidan oziqlanmagan tarbiya tizimi sun'iy va samarasiz bo'ladi", – deya uqtiradi [28:153]. Ushbu fikr bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, milliy pedagogika konsepsiyasining nazariy asosi sifatida talqin qilinadi. O'zbek pedagog olimlari ham milliy tarbiyaning negizida xalq og'zaki ijodi turishini qayd etadilar. Demak, folklor bu – shunchaki adabiy meros emas, balki yuksak axloqiy qadriyatlarga asoslangan tarbiyaviy tizim hisoblanadi.

Ma'naviyat tushunchasining pedagogik talqini ham bevosita xalq og'zaki ijodi bilan uzviy bog'liqdir. Mamlakatimiz Birinchi Prezidenti I.A. Karimov "ma'naviyat" tushunchasini "insonni ruhan poklanishga, irodasini baquvvat qilishga undaydigan ichki kuch" sifatida izohlaydi [3:10]. Ushbu ta'rifdan kelib chiqib aytish mumkinki, folklor asarlari aynan ana shu ichki kuchni shakllantirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ertaklar, dostonlar va maqollarda ifodalangan axloqiy-falsafiy qarashlar va g'oyalar o'quvchilarda yaxshilik va yomonlik, adolat va zulm, vatanparvarlik va xiyonat kabi tushunchalarning aksiologik mezonlarini shakllantiradi.

Aksiologik yondashuvga ko'ra, tarbiya jarayoni qadriyatlarni insonlarning ichki ruhiy jarayonlariga aylantirish tizimidir. Amerikalik taniqli faylasuf va pedagog J. Dewey ta'limni ijtimoiy tajribani qayta qurish jarayoni sifatida talqin qilib, unda madaniy merosning uzluksizligi muhimligini ta'kidlaydi [8:17-18]. Shuningdek, J. Bruner ta'limni madaniyatni uzatish mexanizmi sifatida izohlaydi va "har qanday ta'lim tizimi o'z madaniy kontekstidan tashqarida mavjud bo'la olmaydi" deydi [7:3-4]. Ushbu nazariyalar xalq og'zaki ijodini pedagogik jarayonga integratsiya qilish zarurligini ilmiy asoslaydi, chunki folklor – har bir xalq milliy adabiyotining negizi va asrlar davomida xalq tomonidan yaratilgan milliy madaniyatni og'zaki tarzda avlodlar o'rtasida asosiy tashuvchisi hisoblanadi.

L.S. Vygotskiy ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasida shaxs tafakkuri ijtimoiy muloqot jarayonida shakllanishini ta'kidlaydi [29:124-127]. Folklor asarlari esa o'z mohiyatiga ko'ra dialogik va kommunikativ xarakterga ega bo'lib, ularni o'qish va muhokama qilish o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. M.M. Baxtin folklorni dialogik tafakkur mahsuli sifatida talqin qilib, undagi ko'p ovozlilik va ma'no qatlamlari tarbiyaviy jarayonda chuqur refleksiyaning yuzaga keltirishini qayd etadi [6:281-305]. Demak, folklor pedagogik jihatdan nafaqat axloqiy, balki intellektual rivojlanish vositasi hamdir.

O'zbek xalq og'zaki ijodining yirik namunalari – "Alpomish" dostoni, afsona va rivoyatlar, maqollar – milliy qahramonlik, sadoqat, matonat va or-nomus tushunchalarini aks ettiradi.

Folklorshunos N. Mahmudov folklori “xalq ruhiyati va tafakkurining badiiy ifodasi” sifatida baholaydi [18:7]. Ushbu ruhiy-madaniy qatlam o‘quvchilarning identifikatsion jarayonida muhim rol o‘ynaydi. G. Hofstede madaniyatni “kollektiv ong dasturlanishi” sifatida talqin etadi [11]. Shu nuqtai nazardan qaraganda, folklor yosh avlod ongida milliy qadriyatlarni dasturlovchi ijtimoiy mexanizm vazifasini bajaradi.

Ma’naviy-axloqiy tarbiya masalasida V.A. Suxomlinskiy “bolaning qalbiga yo‘l topmagan tarbiya samarali bo‘la olmaydi” deya ta’kidlaydi [26:12]. Folklor asarlarining obrazli va hissiy ta’sir kuchi aynan shu jihatdan ahamiyatlidir. Ushbu jihat esa, bugungi milliy ta’lim tizimida o‘quvchini tarbiyalashning eng zaruriy vositalardan hisoblanadi. Amerikalik taniqli psixolog T. Lickona o‘zining asarlarida xarakter tarbiyasini samarali amalga oshirish uchun axloqiy namuna va hikoyalar nihoyatda muhimligini alohida qayd etadi [16]. O‘zbek ertaklari va dostonlari ana shunday axloqiy-badiiy folklor namunalari tizimini tashkil etadi.

Folklorning psixologik ta’sir mexanizmlarini tahlil qilganda, ijtimoiy-kognitiv rivojlanish jarayoni alohida ahamiyat kasb etadi. I.S. Kon shaxs ijtimoiylashuvi jarayonida madaniy stereotiplar va ramzlar muhim rol o‘ynashini qayd etadi [15]. Folklor ana shunday stereotip va ramzlarni shakllantiruvchi asosiy og‘zaki badiiy manbalardan biridir. J. Campbell mifologik syujetlarni “qahramonning ichki o‘shish yo‘li” sifatida talqin qilib, ularning shaxsiy rivojlanish jarayoniga ta’sirini asoslaydi [13:10-30]. Demak, folklor syujetlari o‘quvchilarda axloqiy-tarbiyaviy jihatdan shaxsiy rivojlanish va o‘zini ma’naviy anglash mexanizmlarini faollashtiradi.

UNESCO tomonidan ilgari surilgan “Barqaror rivojlanish uchun ta’lim” konsepsiyasida ham mahalliy madaniy merosni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish zarurligi alohida ta’kidlangan [30]. Shu o‘rinda, mahalliy madaniy meros tarkibiga xalq og‘zaki ijodi ham kirishini ta’kidlab o‘tish joiz. Ushbu jihatlar bugungi kunda xalq og‘zaki ijodini zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirish zarurligini ko‘rsatmoqda. Amerikalik pedagog P. Freire ta’limni shaxsning o‘zgalarga yoki qandaydir siyosiy kuchlarga qaramlik va tobelikdan ozod qiluvchi jarayon sifatida talqin qilib, buning uchun unda madaniy ongni uyg‘otish muhimligini qayd etadi [10:72-86]. Xalq og‘zaki ijodi esa insonlarni o‘z tarixiy-madaniy ildizlari bilan bog‘lab, madaniy hamda ma’naviy ongni shakllantirishga xizmat qiladi.

Muhokama. Yuqorida keltirilgan nazariy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, xalq og‘zaki ijodi o‘quvchilar ma’naviy-axloqiy tarbiyasining aksiologik, madaniy va psixologik asoslarini mustahkamlovchi, asrlar davomida shakllangan va badiiy sayqallangan, ko‘plab janrlarga ega bo‘lgan adabiy-badiiy meros sifatida kompleks folklor resursidir. U tarbiyalanuvchilar ongi va tafakkurida milliy o‘zlikni shakllantirish, axloqiy qadriyatlarni qalbiga chuqur singdirish, ajdodlardan avlodlarga ijtimoiy tajribani uzatish va shaxsning ma’naviy immunitetini rivojlantirish jarayonida muhim axloqiy-badiiy-tarbiyaviy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bois, zamonaviy pedagogika nazariyasida folklor asosidagi uyg‘unlashgan tarbiya modelini ishlab chiqish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

Xalq og‘zaki ijodining o‘quvchilar ma’naviy-axloqiy tarbiyasidagi imkoniyatlari qay darajada ekanligini chuqur anglash uchun, avvalo, uning janriy tizimi va har bir janrning tarbiyaviy funksional xususiyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan puxta tahlil qilib chiqish zarur. Folklor janrlari – ertak, doston, maqol, matal, topishmoq, afsona, rivoyat va marosim qo‘shiqlari – o‘z mazmunida xalqning tarixiy tajribasi va axloqiy mezonlarini kodlashtirgan madaniy matnlar sifatida namoyon bo‘ladi. Folklorshunos X. To‘raqulov o‘z tadqiqotlarida o‘zbek xalq og‘zaki ijodini “xalqning ijtimoiy ong shakllarini badiiy ifodalovchi tizim” deya baholaydi [27].

Ushbu ta’rif xalq og’zaki ijodining vazifasi shunchaki badiiy-estetik ta’sir ko’rsatish emas, balki ijtimoiy-regulyativ, ya’ni jamiyatda odamlarning xulq-atvori, qadriyatlarini, urf-odatlarini va ijtimoiy munosabatlarini muayyan me’yorlar asosida tartibga solish funksiyasiga ham ega ekanini ko’rsatadi.

Xalq og’zaki ijodi janrlari orasida ertak bolalar tarbiyasida alohida ahamiyat kasb etadi. Ertaklarda ezgulik va yovuzlikning qarama-qarshiligi, adolatning tantanasi, mehnatsevarlik va halollikning qadrlanishi singari yuksak axloqiy normalar tarbiyalanuvchilar qalbiga badiiy uslubda obrazli shaklda yetkaziladi. Tarixchi va dinshunos M. Eliade mif va ertaklarni “insoniyatning arxetipik tajribasini aks ettiruvchi ramziy matnlar” sifatida talqin qiladi [9:6-7]. Demak, ertaklar orqali o’quvchi ongida qadimiy axloqiy arxetiplar (insoniyat tajribasida takrorlanuvchi, universal ramziy obraz yoki model) shakllanadi. Quyidagi jadvalda arxiteplarning turlari keltirildi: jadvalga qarang

Arxetip turi	Ta’rif	Folklordagi misollar
Qahramon arxetipi	Asosiy voqea vositachisi, sarguzashtlarni boshqaruvchi obraz	Hakimbek, Ravshan kabi doston, Kenja botir, Rustam kabi ertak qahramonlari
Ota/onalik arxetipi	Himoya, mehr-muhabbat va tarbiyaviy rolning aks ettiruvchi obraz	Onaning mehrini ko’rsatadigan ertaklar, masalan, “Guloyim”
Sehrli yordamchi arxetipi	Qahramonga yo’l ko’rsatadigan, sehrli vositalar beruvchi obraz	Sehrli tayoqcha yoki qurol, sehrli hayvon, jodugar yoki donishmand
Sayohat/sarguzasht arxetipi	Qahramonning rivojlanishi va o’zgarishi uchun amalga oshiriladigan safar, sinovlar	“Alpomish”, “Ravshan”, “Kuntug’mish” dostonlari, “Uch og’ayni botirlar” ertagi
Yomon kuch / qarshi kuch arxetipi	Qahramonga to’siq bo’luvchi, qiyinchiliklar keltiruvchi obraz	Ajdarho, jin, sehrli dushmanlar
Donishmand / oqsoqol arxetipi	Qahramonlarga maslahat va bilim beruvchi, axloqiy yo’l ko’rsatadigan obraz	Folklor asarlaridagi donishmand qahramonlar, xalq hikoyalaridagi oqsoqollar timsoli

Xalq og’zaki ijodida qo’llanuvchi arxiteplar

Taniqli lingvokulturolog olim W.J. Ong og’zaki madaniyatni tafakkurning o’ziga xos turi sifatida ta’riflab, og’zaki matnlarning esda saqlanish va hissiy ta’sir kuchi yuqori ekanini ta’kidlaydi [22:30-45]. Shu nuqtai nazardan qaraganda, og’zaki ertaklar bolalar xotirasida erta yoshdan mustahkam o’rnashib, ularning tafakkurida shakllanuvchi qadriyatlar tizimiga chuqur singib boradi.

Doston janri, xususan, “Alpomish” singari qahramonlik eposlari yosh avlodni vatanparvarlik, sadoqat va matonat ruhida tarbiyalashda muhim manba hisoblanadi. D.S. Lixachyov epik asarlarni xalqning tarixiy ongini shakllantiruvchi omil sifatida baholaydi. Doston qahramonlari tarbiyalanuvchilar ongida ideal shaxs obrazini yaratadi va bu obraz o’quvchilarda identifikatsion mexanizm orqali tasavvur va xotirotdunyasiga o’rnashadi. A.S. Makarenko jamoaviy tarbiya jarayonida qahramonlik va ideal obrazlarning ahamiyatini alohida ta’kidlab, “tarbiya idealni ko’rsatish orqali amalga oshiriladi” deya qayd etadi [20]. Demak,

folklor asarlaridagi ijobiy qahramonlar obrazi tarbiyalanuvchilar xarakterida ijobiy xulq-atvor belgilarini shakllantiruvchi motiv sifatida namoyon bo'ladi.

Maqollar va matallar bu — xalqning axloqiy qarashlarini, hayotiy tajribalarini qisqa, aniq va lo'nda so'zlar bilan ifodalovchi iboralardir, ular murakkab fikrlarni sodda va oson, tushunarli shaklga keltiradi. Shunday qilib xalqning donishmandligi va hayotiy saboqlari “xalq donishmandligining konsentrlashgan shakli” degan bir jumlada jamlanadi va ixcham shaklda avloddan-avlodga yetkaziladi. J. Banks ko'pmadaniyatli ta'lim nazariyasida mahalliy madaniy hikmatlar o'quvchilarda madaniy identifikatsiyani mustahkamlashini qayd etadi [5]. Maqollar orqali o'quvchilar ijtimoiy xulq-atvor me'yorlarini qisqa va lo'nda, ammo mazmunan chuqur shaklda o'zlashtiradilar. Amerikalik taniqli pedagog N. Noddings axloqiy tarbiyada “g'amxo'rlik etikasi” konsepsiyasini ilgari surib, shaxslararo munosabatlarda empatiya (boshqalarning his-tuyg'ularini, kayfiyatini va ruhiy holatini tushunish va ularga ruhiy jihatdan hamdardlik bilan munosabatda bo'lish qobiliyati – G.T.)ni hamda mehr-muruvvatni shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi [21:10-15]. O'zbek xalq maqollari mazmunida ifodalanuvchi mehr-oqibat, kattaga hurmat, kichikka izzat kabi umuminsoniy g'oyalar ustuvorligi aynan ana shu g'amxo'rlik etikasi bilan uyg'unlashadi.

Bugungi jahon zamonaviy pedagogikasida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor yo'nalish sifatida belgilanib, unda bilim, ko'nikma va qadriyatlarining integratsiyasi hamda ularni ijtimoiy hayotda keng qo'llay olish, ya'ni kompetentlik muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy ta'lim tizimiga oid hujjatlarda ifodalangan tayanch kompetensiyalar o'quvchilarning turli hayotiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlari uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikma va qobiliyatlarni yig'indisidir. Tadqiqotchi Sh. Qo'chqarova mazkur kompetensiyalar o'quvchiga nafaqat o'qituvchining taqdim etgan bilimni o'zlashtirish, balki uni amalda qo'llay olish imkonini berishini ta'kidlaydi. [24:163]. Folklor asosida shakllantiriladigan milliy va umummadaniy kompetensiya esa o'quvchining milliy qadriyatlarni anglash, ularni amaliy xulq-atvorda namoyon eta olish qobiliyatini bildiradi. UNESCO konsepsiyasida ham madaniy merosni o'quv dasturlariga integratsiya qilish barqaror rivojlanishning muhim sharti sifatida ko'rsatilgan [31].

O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonunida ta'limning asosiy maqsadi sifatida barkamol shaxsni shakllantirish belgilangan [1:3-modda]. Bu jarayonda milliy-ma'naviy qadriyatlarga tayanish muhim omil sifatida qayd etiladi. Sh.M. Mirziyoyev Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ma'naviy-ma'rifiy islohotlarga alohida e'tibor qaratilishini ta'kidlab: “Istiqbolda bu sohada amalga oshirishimiz kerak bo'lgan ustuvor vazifalar O'zbekistonning ma'naviy taraqqiyot strategiyasi hamda uni amalga oshirish dasturini ishlab chiqish va hayotga tatbiq etish davlat siyosatining tarkibiy qismiga aylanishini taqozo etmoqda. Bu muhim vazifa, o'z navbatida, ilm-fan, madaniyat va san'at, adabiyot va badiiy ijodiyot sohalarining ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotdagi ta'sirchanligini yanada oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlarni talab etadi.”, – deya ushbu sohaning naqadar zarur ekanligini uqtiradi [4:251]. Ushbu normativ-huquqiy asoslar xalq og'zaki ijodi namunalari adabiy ta'lim tizimiga yanada ko'proq singdirishning ijtimoiy zaruratini belgilaydi.

Shunday qilib, folklor namunalari o'zining janriy xususiyatlari orqali o'quvchilarda axloqiy ong, estetik did, milliy va umummadaniy kompetensiyalarni shakllantiruvchi kompleks pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Ular obrazli kognitiv tafakkur, empatiya, ijtimoiy mas'uliyat, va vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu

omillarga ko'ra, xalq og'zaki ijodiga asoslangan kompetensiyaviy tarbiya modelini ishlab chiqish va uni zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish bugungi milliy pedagogika fanining kechiktirib bo'lmas dolzarb vazifalaridan biri ekanligini e'tirof etish mumkin.

Xalq og'zaki ijodini o'quvchilar ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga tizimli integratsiya qilish masalasi nazariy asoslar bilan bir qatorda, amaliy-pedagogik modelni ishlab chiqishni ham talab etadi. Zamonaviy pedagogika nazariyasida tarbiya jarayoni ko'p omilli, ko'p bosqichli va tizimli hodisa sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotchi olim D. Maxmudova ta'lim-tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb vazifalaridan biri ekanligini qayd etib: "Ushbu uyg'unlik yosh avlodni nafaqat o'z millatini anglaydigan, balki global jamiyatning axloqiy me'yorlariga moslashuvchan shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi" – deya ta'kidlaydi [17:134]. Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasida ham tarbiya jarayonining muvaffaqiyati "milliy qadriyatlarning ta'lim mazmuniga uzviy singdirilishi" bilan belgilanishi qayd etilgan [2]. Shu nuqtai nazardan, folklor asosidagi integrativ model adabiyot fani o'quv dasturlari, dars jarayoni hamda sinfdan tashqari faoliyatning mazmuniga chuqur singdirilgan integrativ pedagogik model sifatida ishlab chiqilishi lozim.

Integrativ pedagogik modelning birinchi komponenti – aksiologik blok bo'lib, unda xalq og'zaki ijodida mujassam bo'lgan asosiy qadriyatlar (vatanparvarlik, halollik, mehnatsevarlik, kattaga hurmat, kichikka izzat, sadoqat) tizimlashtiriladi. T. Parsons ijtimoiy tizim barqarorligi umumiy qadriyatlar konsensusiga bog'liqligini ta'kidlaydi [23: 5-6; 26-27]. Ushbu fikrdan kelib chiqib, aytish mumkinki, xalq og'zaki ijodi namunalari orqali o'quvchilar ongida milliy va umuminsoniy qadriyatlar tizimini shakllantirish ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Integrativ pedagogik modeldagi ikkinchi komponent – mazmuniy-didaktik blok bo'lib, bunda xalq og'zaki ijodi namunalarini adabiyot fani mazmuniga chuqur singdirish qilish mexanizmi ishlab chiqiladi. Masalan, boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligi, yuqori sinflarda adabiyot darslarida ertak va dostonlar tahlili orqali axloqiy-ideologik g'oyalarni ochish, ertak, rivoyat va dostonlarning ijobiy qahramonlari timsollari orqali milliy o'zlikni anglash, mavsum va marosim qo'shiqlari orqali xalq og'zaki ijodi elementlarini o'rganish mumkin. Folklor matnlarini muhokama qilish o'quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlash hamda axloqiy-estetik refleksiyaning rivojlantiradi.

Integrativ pedagogik modeldagi uchinchi komponent – metodik-texnologik blok bo'lib, unda adabiyot fani o'quv dasturida berilgan xalq og'zaki ijodi namunalarini interaktiv usullar, rolli o'yinlar, drammatizatsiya, loyiha metodlari va muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali milliy va umummadaniy kompetensiyalarni shakllantirishning zamonaviy metodikasi nazarda tutiladi. R. Slavin kooperativ ta'lim usullarining ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi samaradorligini ilmiy asoslaydi [25:34]. Xalq og'zaki ijodi namunalarini o'rganish asosida tashkil etiladigan guruhli muhokamalar va sahnalashtirish jarayonlari o'quvchilarda jamoaviy hamkorlik ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Modeldagi to'rtinchi komponent – diagnostik-nazorat bloki bo'lib, bunda folklor namunalarini o'rganish natijasida o'quvchilarda hosil bo'lgan ma'naviy-axloqiy rivojlanish ko'rsatkichlari aniqlanadi. L. Kohlberg axloqiy rivojlanish bosqichlari nazariyasida shaxsning axloqiy qaror qabul qilish darajasi bosqichma-bosqich shakllanishini ko'rsatadi [14:17-40].

O'qish savodxonligi va Adabiyot dars mashg'ulotlarida folklor namunalarini o'rganish jarayonida o'quvchilarning axloqiy fikrlash darajasi va qadriyatlarni anglash ko'rsatkichlarini aniqlash diagnostik mezon sifatida qo'llanishi mumkin.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodini raqamli ta'lim muhitiga moslashtirish masalasi ham o'ta dolzarb masalalardan biridir. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida folklor materiallarini audio, video va interaktiv platformalar orqali taqdim etish o'quvchilarning xalq og'zaki ijodiga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi. H. Jenkins transmedia madaniyat nazariyasida madaniy kontentning ko'p platformali uzatilishi yoshlar ongiga samarali ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi [12:3-4; 95-96]. Demak, xalq og'zaki ijodi namunalarini zamonaviy raqamli texnologiyalar formatlarida taqdim etish uning tarbiyaviy salohiyatini yanada kuchaytiradi.

Integrativ modelning samaradorligi o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi hamda mahoratiga ham bog'liq. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasiga ko'ra, o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki qadriyatlar tashuvchisi hamdir. Amerikalik mashhur psixolog Maslow inson ehtiyojlari iyerarxiyasida o'zini namoyon qilish bosqichiga erishish uchun shaxsda ma'naviy ehtiyojlar qondirilishi zarurligini ko'rsatadi [19:35-38; 91-92]. Adabiyot darslarida folklor namunalarini har tomonlama o'rganish natijasida o'quvchilarning ana shu ma'naviy ehtiyojlarini qondirish mumkin bo'ladi.

Natija. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalq og'zaki ijodi o'quvchilar ma'naviy-axloqiy tarbiyasining konseptual, mazmuniy va metodik asoslarini boyituvchi tizimlashgan adabiy-pedagogik manbadir. U milliy o'zlikni anglash, madaniy merosni davom ettirish, axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish, milliy va umummadaniy kompetensiyalarni shakllantirish hamda ma'naviy immunitetni mustahkamlash jarayonida kompleks ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, xalq og'zaki ijodi namunalari asosidagi integrativ pedagogik modelni ta'lim tizimiga joriy etish zamonaviy milliy pedagogika fanining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilishi lozim.

Xulosa. Xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, xalq og'zaki ijodi bu – milliy ma'naviyatning badiiy-estetik va axloqiy negizi, tarbiya jarayonining tabiiy va tarixiy asosidir. Uning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy asosda o'rganish va tizimli ravishda amaliyotga tatbiq etish orqali yosh avlodni barkamol, milliy o'zligiga sodiq, ma'naviy barqaror shaxs sifatida tarbiyalash mumkin.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasining 23.09.2020-yildagi O'RQ-637-son "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/-5013007>.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1059-son qarori. <https://lex.uz/ru/docs/-4676839>.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2010. – 176 b.
4. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. To'ldirilgan ikkinchi nashri. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2022. – 416 bet.
5. Banks J.A. Multicultural Education. – Boston: Pearson, 2008. – 344 p.
6. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – 276 с.
7. Bruner J. The Culture of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1996. – 272 p.
8. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 512 p.
9. Eliade M. Myth and Reality. – New York: Harper & Row, 1963. – 273 p.
10. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. – New York: Continuum, 1970. – 183 p.

11. Hofstede G. Culture's Consequences. – Thousand Oaks: Sage, 2001. – 612 p.
12. Jenkins H. Convergence Culture. – New York: NYU Press, 2006. – 288 p.
13. Campbell J. The Power of Myth. – New York: Doubleday, 1988. – 233 p
14. Kohlberg L. Essays on Moral Development. – San Francisco: Harper & Row, 1981. – 729 p.
15. Кон И.С. Социология личности. – М.: Политиздат, 1967. – 320 с.
16. Lickona T. Educating for Character. – New York: Bantam Books, 1991. – 320 p.
17. Maxmudova D. Ta'lim-tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash masalalari // "ILM VAQTI" (SCIENCE TIME) jurnali, Vol. 3 No. 5 (2025). – B. 134-139.
18. Mahmudov N. O'zbek folklorshunosligi. – T.: Fan, 2010. – 280 s.
19. Maslow A. Motivation and Personality. – New York: Harper, 1954. – 402 p.
20. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса. – М.: Педагогика, 1983. – 224 с.
21. Noddings N. Educating Moral People. – New York: Teachers College Press, 2002. – 304 p.
22. Ong W.J. Orality and Literacy: 30th Anniversary Edition. – London: Routledge, 2013. – 264 p.
23. Parsons T. The Social System. – New York: Free Press, 1951. – 526 p.
24. Qo'chqarova Sh.A. Tayanch kompetensiyalar va malakalar ustuvorligi // Journal of universal science research, 2023, Volume-2, Issue-10. – B. 163-170.
25. Slavin R. Cooperative Learning. – Boston: Allyn & Bacon, 2011. – 352 p.
26. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – М.: Просвещение, 1977. – 368 с.
27. То'raqulov X. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – T.: O'qituvchi, 2002. – 304 s.
28. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Педагогические сочинения. Том I. – М.: Педагогика, 1988. – 432 с.
29. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва, «Педагогика», 1982. – 504 с.
30. <https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education>
31. https://ich.unesco.org/en/about-01159?utm_source=chatgpt.com

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).